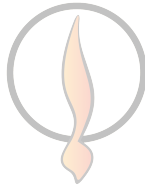

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بنیاد اندیشه
تاسیس ۱۳۸۴

پایدیا؛ فصلنامه‌های در حوزه دین، فلسفه و فرهنگ

سال اول، شماره ۲، بهار و تابستان ۱۳۹۶، ویژه‌تورنوم

صاحب‌امتیاز: مؤسسه مطالعات معاصر دین و فلسفه
مدیرمسئول: خلیل صدرا (محمد خلیلی)

سر دبیر: سیدحسن اخلاق

معاون سر دبیر: روح‌الله موحدی

اعضای هیئت‌تحریریه (به ترتیب حروف الفبا): خان‌محمد ابراهیمی غرjestانی،
علی‌محمد احمدی، رضا اکبری، حسین داد بیانی (راد)، سیدحسین حسینی، غلام‌احیا حسینی،
حمیدالله رضازاده، غلام‌رضا رضایی، سیدهمايون مصباح، سیدیحیی موسوی، سیدمه‌دی

موسوی، محمدعلی واعظی

مدیر اجرایی: رضا اکبری

ویراستار و صفحه‌آرا: محمد خاوری

طراح جلد: محمدرضا رحیمی

طراح گرافیک: علی صادقی

تألیفات

- کابل: عزیز عثمانی (۰۰۹۳-۷۷۳۲۰۰۱۵۰)
- مزارشریف: استاد فضل‌الله قدسی (۰۰۹۳-۷۸۷۶۱۴۷۳۸)
- هرات: مرتضی رضایی (۰۰۹۳-۷۹۶۰۳۳۳۸۰)
- قم: علی‌اکبر یعقوبی (۰۰۹۸-۹۳۳۴۸۱۵۴۷)
- اصفهان: سیدمجتبی هاشمی (۰۰۹۸-۹۳۳۶۴۵۱۰۱۹)
- مشهد: محمدصادق شریفی (۰۰۹۸-۹۳۵۶۴۵۵۴۲)

تهران: مجتبی جعفری (۰۰۹۸-۹۱۰۲۱۵۷۶۱۸)

افغانی ۱۵۰: ۰۰۹۸-۹۱۰۲۱۵۷۶۱۸

مشارکت‌ها

- پایدیا در ویرایش مطالب، آزاد است.
- استفاده از مطالب پایدیا، تنها با ذکر منبع مجاز است.
- دیدگاه‌های مطرح‌شده در مقالات، لزوماً بیان‌گر دیدگاه پایدیا نیست.

مشارکت‌ها

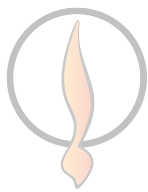
- پروفسور ژوا ویله‌چوا
دپارتمان فلسفه دانشگاه گریگوریا، رم، ایتالیا
Email: j.vila-cha@unigre.it

مؤسسه مطالعات معاصر دین و فلسفه

Website: www.Paideia.af
Email: info@paideia.af
Telegram: [@paideia_journal](https://t.me/paideia_journal)

۵	سر مقاله
	سیدحسن اخلاق
۱۳	تعریف تروریسم و چالش نسبی‌گرایی
	سیریل بگورپرت/ ترجمه حمید رضازاده
۳۷	اخلاق تروریسم
	ایگور پرموراتز/ ترجمه روح‌الله موحدی
۶۱	تروریسم و پیامدگرایی
	برلی تی. ویلکینز/ ترجمه علی‌محمد احمدی
۸۱	تروریسم، حقوق و اهداف سیاسی
	ویرجینیا هلد/ ترجمه خان‌محمد ابراهیمی‌غرجستانی
۱۰۳	تروریسم، اخلاق و اضطراب شدید
	سی. ا. ج. (تونی) کودی/ ترجمه غلام‌رضا رضایی
۱۲۹	تروریسم و اخلاق جنگ
	استفن ناتانسن/ ترجمه مصطفی مقدسی
۱۵۳	پنج پرسش درباره تروریسم
	مایکل والزر/ ترجمه حسن توسلی
۱۶۷	سنجش فلسفی رهیافت اخلاقی در مطالعات تروریسم
	سیدیحیی موسوی
۱۸۷	معنای تروریسم؛ پژوهشی فلسفی از منظری هگلی
	محمد کمال/ ترجمه رضا اکبری
۲۰۳	جستاری در رهیافت نظریه انتقادی به مطالعات تروریسم
	هارمونی توروس و جرون گانینگ/ ترجمه خلیل صدرا
۲۴۵	اخلاق پاسخ‌گو و جنگ علیه تروریسم: چشم‌اندازی لویناسی
	سروان آدار آوسار/ ترجمه علی واعظی و حمید حسینی
۲۷۳	فاشیسم طالبانی؛ ترجمان ایدئولوژی به پراتیک و عمل
	حسین‌داد بیانی (راد)
۳۰۱	جامعه‌شناسی تروریسم
	آستین تی. ترک/ ترجمه محمدعلی واعظی و رضا اکبری
۳۲۹	روان‌شناسی تروریسم
	إلنا مسترز/ ترجمه غلام‌احیا حسینی
۳۵۵	معرفی کتاب‌های فلسفی درباره تروریسم
	خلیل صدرا

بنیاد اندیشه

تاسیس ۱۳۸۴

سرمقاله

امروزه سخن گفتن از و اندیشیدن به افغانستان، چالش‌های بزرگ امنیتی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را فریاد می‌آورد و فرصتی فراهم می‌سازد تا ارباب تخصص و مسلک، متاع خویش را ارزانی دارند. وفور مشکلات از یکسو و انتظار شتابان برای پاسخ از دیگرسو، موجب گردیده است تا کمتر اندیشه و تلاشی بنیادهای سیاست و اقتصاد و فرهنگ را به خوانش بگیرد. درنتیجه، جای خالی تأملات فلسفی بیش‌ازپیش در محصولات فرهنگی و فلسفی افغانستان دیده می‌شود.

فقدان تأملات فلسفی موجب گستردگی و ژرفایی بحران‌های حاضر افغانستان گردیده است؛ زیرا بدون خودشناسی و داشتن الگو و طرحی روشن، نمی‌توان به مصاف چالش‌ها رفت. از دیگرسو، بعد از حادثه یازدهم سپتامبر، افغانستان دفعتهاً و قویاً به پروسس جهانی شدن پیوست. این پیوست، در پیوند با گسست از خود، چالش‌های بنیادی کشور را چندلایه‌تر و پیچیده‌تر و پرسش از «دیگری» و نسبت با آن را جدی‌تر ساخت؛ حال‌آنکه «دیگری» اکنون به خانه آمده و انواع اندیشه‌ها و فلسفه‌های تازه، بر هاضمه فکری و ضعیف ملّتی خسته و آزرده از چند دهه جنگ و نابسامانی وارد شده است. خودسازی فرهنگی و خودباوری ملّی، بدون کنش خلاقانه و سازنده در چنین بستری ممکن نیست. گرچه تأمل فلسفی و تحقیق نظری نمی‌تواند عموماً به راه‌حل‌های

زودیاب و عامه‌پسند منجر شود، می‌تواند و می‌باید به تحریک اندیشه‌ها، رشد تفکر انتقادی، توسعه ذهن و ضمیر، گشایش افق‌های جدید، تقویت فضای دیگرپذیری، تناسب‌سازی بین وضع موجود و وضع مطلوب، و نهایتاً انکشاف پایدار و درون‌زا رهنمون گردد.

افغانستان در جغرافیای امروزی و تاریخ کهن خود، مکاتب هنری و فکری سترگ و غول‌های بزرگ اندیشه دینی و فلسفی، تقدیم بشریت داشته است. ترکیبی موزون از اندیشه‌های زرتشتی، بودائی و یونانی، افغانستان پیش از اسلام را متمایز می‌ساخت. بعد از اسلام، آفرینش شخصیت‌هایی چون امام ابوحنیفه، فارابی، ابوزید بلخی، ابوریحان بیرونی، ابوعلی سینا، خواجه عبدالله انصاری، هجویری، مولوی، و سید جمال‌الدین افغانی تنها خوشه‌ای از این خروار است. با چنین پس‌زمینه‌ای است که ورود افغانستان به دنیای مدرن و در تناسب با جهان اسلام، در سفر تاریخی متفکرانی مانند اقبال لاهوری، نواسه سر سید احمدخان هندی، و شاگرد علامه شبلی نعمانی به کابل مورد بحث قرار می‌گیرد. با این‌همه، امروز فترت فلسفی و فکری در افغانستان بیداد می‌کند؛ بلکه دردناک‌تر آنکه، در روزگار جهانی‌شدن و انفجار معلومات، بسیاری از مדיا و مطبوعات، ابزاری برای گسترش سطحی‌نگری و قضاوت‌های عجولانه شده‌اند. دو پدیده سطحی‌نگری و قضاوت عجولانه به‌طور یکسان فهم منابع فرهنگی خود و مبانی فکری «دیگری» را تهدید می‌کند. در نتیجه نه تنها ما را از شناختن درست خود و دیگری ناتوان می‌سازد که پروسس تعامل فکری با سنت خود و سنت‌های دیگر را مبهم‌تر و با پیچیده‌تر نمودن به‌جای تسهیل زندگی و تعالی حیات، بر مشقت‌ها می‌افزاید و از واقعیت‌ها دورتر می‌سازد.

بدون شک، کارنامه افغانستان امروز در ساحت فعالیت‌های علمی در موضوعات بنیادین فرهنگ، اندیشه، و فلسفه بسیار ضعیف است. اضافه بر دلایل عمومی مانند ناامنی، ضعف سیستم تعلیمی و چند دهه ناامنی و بی‌سامانی، کم‌کاری عالمان دینی از یکسو و غلبه برداشت‌های افراطی و ظاهرگرایانه از اسلام از دیگرسو، شناختن و شناساندن بنیادهای سنت دینی معاصر را دشوار نموده، همان‌طور که کم‌کاری و سطحی‌اندیشی روشنفکران نیز

مواجهه درست با اندیشه‌های غربی را سخت ساخته است.

پاییدیا در چنین بستری و برای روبرو شدن با دو مشکل سطحی‌نگری و قضاوت‌های شتابزده در عرصه فرهنگ، دین و فلسفه نشر می‌گردد. ما فهم و تحلیل و روشن‌اندیشی را بر موضع‌گیری، تجلیل و تبلیغ پیش‌تر می‌نهیم و باور داریم که شناخت و فهم درست، قبل از پذیرش و رد است. پاییدیا مفتخرانه این سنت کهن عالمان اسلام را ادامه می‌دهد که «نحن ابناء الدلیل نمیل حیثما یمیل»؛ ما فرزندان برهانییم، هر جا که برهان ما را ببرد، بدان سو می‌رویم. بنابراین، می‌کوشد تا بر فهم، تحلیل، تعلیم و گسترش روشن‌اندیشی تأکید ورزد، بدون آنکه در موضوعات فرهنگی، دینی و فلسفی، در موضع‌گیری‌های سطحی له و علیه یک دیدگاه خاص فروافتد. پاییدیا امیدوار است که با تعقیب این روش، سنت حسنه‌ای را در ژورنال‌های کشور به‌جا گذاشته و به الگوی کار علمی تبدیل شود. علی‌رغم آنکه نویسندگان پاییدیا ممکن است موضع‌گیری شخصی در برخی موضوعات داشته باشند، اساس کار پاییدیا آن است که این موضع‌گیری‌ها روش و ساختار علمی و روشن‌اندیشانه مجله را متأثر نسازد.

پاییدیا می‌کوشد تا هم از خلط اندیشه‌ورز و اندیشه و هم از خلط نقد و داوری بپرهیزد. هرچند تکریم اندیشه‌ورز و اندیشه از وظایف همگانی است، شیوه تکریم آنان متفاوت است. حرمت اندیشه‌ورز با حفظ شخصیت علمی و شأن اجتماعی وی ممکن است، ولی تکریم اندیشه، با نقد و ارزیابی است. اندیشه و دانش، نخست، نتیجه روش علمی است و سپس نتیجه عالم و اندیشه‌ورز. هر علم و اندیشه‌ای که مورد نقد قرار نگیرد وارد پروسس جمعی و در نتیجه تاریخی دانش نشده، ماندگار نمی‌گردد. بنابراین نقد اندیشه را مایه فربهی اندیشه و دانش می‌دانیم.

بخش اعظم پاییدیا مربوط به ترجمه است. در این بخش ما می‌کوشیم تا مهم‌ترین و بنیادی‌ترین مقالات را درباره موضوع هر دفتر، ترجمه کرده و در اختیار خوانندگان محترم قرار دهیم. آنچه موجب انتخاب مقالات برای ترجمه می‌شود، اهمیت علمی اثر است که با معیارهای صوری و محتوایی در جوامع و نشریات آکادمیک تعیین می‌شود. اینجا پاییدیا می‌کوشد تا به تفاوت نقد و

داوری ملتزم بماند؛ داوری مربوط به ساختار مقاله است و نقد مربوط به موضع نویسنده. ما مقاله‌ای را به نشر می‌سپریم که از حدنصاب معیارهای علمی برخوردار بوده و مقام داوری را گذرانده باشد. اما پیرامون موضع نویسنده و مقام نقد، پایدیا بی‌طرف بوده، آماده‌نشر نقدهایی می‌باشد که مقام داوری را می‌گذرانند. پایدیا می‌کوشد با تمرکز بر معرفی و ارائه‌اندیشه‌های بنیادین در جهان غرب، پیرامون موضوعات به بحث بپردازد و امکان برخورداری پژوهشگران، محصلان و علاقه‌مندان از منابع اصیل را برخوردار سازد. به دلایل متعددی، گاهی تنها برخی محصولات فرعی و درجه‌دوم فکری غرب به زبان فارسی ترجمه می‌شوند و به‌عنوان جریان‌ات غالب اندیشه غربی معرفی می‌گردند و در حالی بدتر، به «ایسم» تبدیل می‌شوند و بر تعصب و خامی می‌افزایند. پایدیا می‌کوشد تا با انتخاب معقول و متناسب، هم گستردگی رویکردهای غربیان را نشان دهد و هم امکان مفاهمه و تعامل علمی مفید را فراهم سازد. از این جهت پایدیا می‌تواند به منبعی قابل اعتماد و ارزشمند برای پژوهشگرانی تبدیل شود که به دنبال درک رویکردهای غربی به موضوع از مناظر مختلف است.

چون بنای اصلی این نشریه، معرفی اندیشه‌های غربی است و اندیشه‌های فلسفی غرب ریشه در یونان باستان دارد، نشریه نام «پایدیا» را برگزید که اشاره به تربیت همه‌جانبه و متعادل در یونان باستان دارد. پایدیا تعلیم خیر و زیبایی، و پرورش فکری، اخلاقی و جسمانی فرد برای شهر است. اما پایدیا تنها به یونان باستان بازمی‌گردد. پایدیای باستانی یونان در سرآغاز دوره مسیحیت به هیومینتاس لاتینی تبدیل شد تا مرحله بالاتری از الهیات مسیحیت را شکل بدهد. پایدیا همچنین رابطه تربیت فرهنگی و جامعه با دنیای مدرن است. در شکل‌گیری مدرنیته، فرهنگ دایرةالمعارفی (اینسیکوپیدیا) ظهور یافت تا پارادایم دیگری از معرفت را مطرح سازد؛ پارادایمی از معرفت که در آن، ترتیب الفبایی جای ترتیب سلسله‌مراتبی را گرفت؛ دانش‌های گذشته مختصر و ناچیز دانسته شد و راه به‌سوی ارباب مسلک‌های جدید گشود. ما نه‌تنها برای شناختن مبانی تعلیم و تربیت (به معنای فراگیر و بنیانی) غربی،

اعم از قدیم یا معاصر، باید با پایدیا روبرو شویم، بلکه برای تنبّه به وجه جامع فرهنگ نیاز به تأمل در پایدیا داریم.

هستهٔ اولی نویسندگان پایدیا عده‌ای از جوانان محقق و مدقق و متعاطیان فلسفه، دین و علوم اجتماعی است که از سال‌ها پیش، با شرکت در کلاس‌های تاریخ فلسفه غرب این‌جانب، مطالعه و تأمل در اندیشه‌های فلسفی و دینی را دنبال می‌کنند. عموم این مترجمان و نویسندگان ارجمند، از پس زمینهٔ مطالعات اسلامی در سطح عالی برخوردارند و می‌کوشند تا با مطالعات منابع درجه‌اول غربی در ساحات فرهنگ، دین و فلسفه کار کنند.

پایدیا از نظر ترتیب زمانی به صورت فصلنامه، و فعلاً دو شماره در یک دفتر، انتشار می‌یابد. از نظر محتوا نیز پایدیا حالت موضوعی و ویژه‌نامه دارد. موضوعات هر دفتر، با توجه به اهداف پیش‌گفته که در افغانستان اولویت دارند، در جلسهٔ هیئت علمی نشریه مطرح و به تصویب می‌رسد. به مشاوران متخصص در موضوع، تماس حاصل و تقاضای معرفی آثار متأخر علمی در آن موضوع می‌گردد. بعد از گردآوری آثار منتخب، مقالات جهت ترجمه بین اعضا پخش می‌گردد و جلسات مستمر و مرتب ماهانه جهت ارائهٔ گزارش کار و نهایتاً مطالعه، ارزیابی و تصحیح کار صورت می‌گیرد.

موضوع دفتر حاضر پایدیا مطالعهٔ فلسفی تروریسم است. در حالی که علوم اجتماعی می‌کوشد تا علل، انواع اصلی، پیامدها و عقبهٔ تاریخی، چگونگی رشد و تحول تروریسم را در طول زمان تبیین کند، فلسفه بر دو پرسش بنیادین و مرتبط متمرکز است. نخست پرسشی مفهومی دربارهٔ چیستی تروریسم و دیگری پرسشی اخلاقی دربارهٔ توجیه تروریسم.

دربارهٔ پرسشی مفهومی، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. برخی ارائهٔ تعریف واحد از تروریسم را ممکن و برخی دیگر ناممکن دانسته‌اند. گروه دوم یا در دام نسبی‌گرایی افتاده‌اند یا به جای تعریف واحد، گونه‌شناسی ارائه داده‌اند. گروه نخست نیز رویکردهای مختلفی در ارائهٔ تعریف واحد در پیش گرفته‌اند. برخی بر اساس ماهیت کار انجام‌شده و هدف قریب آن و برخی بر اساس ماهیت کار انجام‌شده و هدف نهایی آن، تروریسم را تعریف کرده‌اند. دستهٔ سوم نیز نه بر

اساس ماهیت کار انجام‌شده، که بر اساس عامل آن کار، حدودمرز تروریسم را معین کرده‌اند.

دربارهٔ وضعیت اخلاقی تروریسم هم اختلاف نظر فراوانی وجود دارد که حول محور دو مسئله متمرکز است: (اول) آیا تروریسم موجه است؟ (دوم) معیار اخلاقی مناسب برای پاسخ‌گویی به موجه یا ناموجه بودن تروریسم کدام است؟ دربارهٔ مسئله اول، فیلسوفان به دو دستهٔ عمده تقسیم شده‌اند: برخی همهٔ اشکال تروریسم ناموجه و برخی دیگر نه همه، اما برخی اشکال آن را موجه دانسته‌اند. دربارهٔ مسئله دوم نیز عده‌ای با تکیه به اخلاق پیامدگرایانه سراغ ارزیابی تروریسم رفته‌اند، درحالی‌که برخی دیگر با اتکا بر اخلاق ناپیامدگرایانه، از نوع وظیفه‌گرایانه، تروریسم را ارزیابی کرده‌اند. نکتهٔ جالب توجه آنکه نه همهٔ فیلسوفان پیامدگرا تروریسم را بر اساس پیامدهایش موجه دانسته‌اند و نه همهٔ فیلسوفان وظیفه‌گرا تروریسم را برحسب ملاحظات وظیفه‌شناختی یکسره ناموجه دانسته‌اند. از هر دو طیف، میان هر دو گروه وجود دارد. اما نکتهٔ جالب توجه‌تر آنکه اختلاف نظر فیلسوفان دربارهٔ وضعیت اخلاقی تروریسم آن‌قدر وسیع نیست که شامل اشکال افراطی تروریسم، از قبیل تروریسم داعشی و طالبانی و امثال آن شود. فیلسوفان پیامدگرا و وظیفه‌گرایی که تروریسم را در برخی موارد موجه می‌دانند، آن‌قدر قید و قیود برای این نوع تروریسم برمی‌شمرند که به‌هیچ‌وجه اشکال افراطی تروریسم نمی‌توانند از این توجیه بهره‌مند شوند؛ بنابراین علی‌رغم اختلاف‌نظرها بین فیلسوفان، نکات اشتراک فراوانی وجود دارد که برای ناموجه دانستن اشکال افراطی تروریسم کفایت می‌کند.

بنیاد اندیشه
تاسیس ۱۳۹۴

در این مجموعه کوشیده شده است تا تنوع رویکردهای فلسفی به تروریسم گنجانیده شود. از میان دوازده مقالهٔ ترجمه‌ای، هفت مورد از منظر سنت فلسفهٔ تحلیلی و سه مقاله دیگر از منظر فلسفه قاره‌ای به بررسی تروریسم می‌پردازند؛ در این میان، دو مقالهٔ دیگر نیز غیرفلسفی‌اند، اولی جامعه‌شناسی تروریسم و دیگری روان‌شناسی تروریسم. هم‌زمان دو مقالهٔ تألیفی هم به مجموعه افزوده شده است تا آثار تألیفی محققان مؤسسهٔ مطالعات معاصر دین و فلسفه نیز

انعکاس یابد.

نهایتاً پایدیا خرسند است که انتشار دفتر نخست آن با هزار و دهمین سال رحلت شیخ الفلاسفه اسلام، بوعلی سینا (۴۲۸ه.ق) مقارن شده است. این تقارن را به فال نیک گرفته و یاد آن فیلسوف یگانه را گرامی می‌داریم. پایدیا می‌کوشد روشن‌اندیشی سینوی را فراروی خود داشته و حقیقت‌جویی، جامع‌نگری و روش عالمانه وی را دنبال کند.

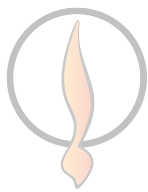
سردبیر

دانشگاه پرینستن - آمریکا

بنیاد اندیشه

تاسیس ۱۳۸۴

بنیاد اندیشه

تاسیس ۱۳۸۴